

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2022-76-93-100>
УДК 378.14:316.723

РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТИКИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНІЙ ТА ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

© Бачієва Л.О.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Бачієва Лариса Олександрівна: ORCID: 0000-0002-0188-6638; bachievalarisa@gmail.com, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри «Педагогіки, методики та менеджменту освіти», Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, Україна.

У світовому освітньому та науковому співтоваристві сформовано чітке розуміння того, що трактується як «академічна доброчесність». Це сукупність фундаментальних цінностей, які є базисом навчальної та дослідницької діяльності. Серед них слід визначити такі: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та інші. Академічне середовище, що спирається на ці цінності, є основою, тим фундаментом, що сприяє розвитку освіти та науки через реалізацію сумлінності та добропорядності. Забезпечити дотримання академічної доброчесності в освіті можливо за умови системної роботи, заснованої на актуальних рекомендаціях та досвіді.

У першому розділі ми, спираючись на положення Закону України «Про освіту», Проект Закону «Про академічну доброчесність», Закон України «Про авторське право і суміжні права», визначили суть поняття «академічна доброчесність» та трактування ключових термінів, які з ним пов'язані. У другому розділі представили рекомендації щодо протидії академічній недоброчесності, які включають такі аспекти, як запобігання шахрайству в освіті; притягнення до відповідальності осіб, які порушили правила академічної доброчесності; вплив міжнародної співпраці для вирішення цієї проблеми. Доведено, що суб'єкти освітнього процесу мають доступ до нормативної інформації з питання етики та академічної доброчесності в освітній та дослідницькій діяльності; дієвими механізмами запобігання недоброчесності в навчанні є створення академічного середовища, що сприяє дотриманню відповідних принципів. Його основою є: визначені політики нетерпимості до шахрайства в навчанні та дослідницькій роботі; творчі, практично орієнтовані завдання, що розкривають моделі майбутньої професійної діяльності фахівця; чітко визначені та оприлюднені кількісні та якісні критерії оцінювання завдань; ефективна взаємодія між суб'єктами освітньої та дослідницької роботи, що ґрунтується на принципах етики. Визначено, що здобувачі освіти, педагогічні (науково-педагогічні) працівники активно залучаються до міжнародних проєктів із досліджуваного питання. Висновки відображають наукові узагальнення застосування європейського досвіду забезпечення етики та академічної доброчесності в освітній та дослідницькій діяльності в закладах освіти України.

Ключові слова: етика, академічна доброчесність, європейський досвід, шахрайство в освіті.

Bachivava L.O. "Implementation of European experience in ensuring ethics and academic integrity in educational and research activities".

In the world educational and scientific community, a clear understanding of what is interpreted as «academic integrity» has been formed. This is a set of fundamental values that are the basis of educational and research activities. Among them, the following should be identified: honesty, trust, justice, respect, responsibility and others. An academic environment grounded on these values is the basis or the foundation that promotes the development of education and science through the implementation of honesty and integrity. Ensuring compliance with academic integrity in education is possible under the condition of systematic work based on current recommendations and experience.

In the first chapter, based on the provisions of the Law of Ukraine «On Education», the Draft Law «On Academic Integrity», the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights», we define the essence of the concept of «academic integrity» and the interpretation of key terms associated with it. In the second section, recommendations on combating academic dishonesty are presented, which include such aspects as prevention of fraud in education; prosecuting persons who have violated the rules of academic integrity; the flow of international cooperation to solve this problem, etc. Findings show that subjects of the educational process have access to regulatory information on ethics and academic integrity in educational and research activities; effective mechanisms for preventing dishonesty in education are the creation of an academic

environment that promotes compliance with relevant principles. It is based on defined zero-tolerance policies for academic and research fraud; creative, practically oriented tasks that reveal models of the specialist's future professional activity; clearly defined and published quantitative and qualitative criteria for evaluating tasks; effective interaction between the subjects of educational and research work based on the principles of ethics. It was determined that higher education students and teaching (research and teaching) staff are actively involved in international projects dedicated to the researched issue. The conclusions reflect scientific generalizations of the application of European experience in ensuring ethics and academic integrity in educational and research activities in education institutions of Ukraine.

Keywords: ethics, academic integrity, European experience, fraud in education.

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань Державної політики України є інтеграція вищої освіти і науки в освітній та дослідницький простір Європейського союзу (ЄС). Така спрямованість активізує співпрацю в галузі освіти, порушує питання підвищення її якості, розширення можливостей освітніх закладів, мобільності здобувачів, викладачів та науковців. Кроки поступального руху до Європейського простору вищої освіти координуються нормативними документами [12]. Ці інтеграційні процеси передбачають обов'язкове дотримання загальноприйнятних принципів організації освітнього простору, передусім етики та академічної доброчесності, у процесі освітньої та наукової діяльності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та здобувачів освіти.

У такому контексті набуває актуальності питання виокремлення рекомендацій європейських інституцій щодо дотримання етики та академічної доброчесності в освітній та дослідницькій діяльності й аналіз практики їх впровадження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема академічної доброчесності активно обговорюється в освітньому просторі. Дослідники розкривають різноманітні її аспекти, а саме: причини виникнення академічної недоброчесності (Варава, 2020); її прояви як показників псевдоадаптивності студентів (Гречкіна, 2019); стратегії викорінення проявів несумлінності в освіті та науці (Єфремов, 2020); рекомендації до академічного письма (Ревуцька, & Зінченко, 2019); вплив академічної чесності на розвиток університету (Фінікова, Артюхова, 2016); причини вчинення плагіату та шляхи його запобігання (Штефан, А. 2017). Її актуальність підтверджується продуктивною роботою різних спільнот. У 2013 році в Гельсінкі відбулася чергова конференція міністрів освіти Ради Європи з приводу процесів управління та забезпеченням якості освіти. Результатами активних дискусій та плідної роботи стала

декларація створення Пан-Європейської платформи, з питань забезпечення етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED). Міжнародна Асоціація університетів і Magna Charta Universitatum схвалила Керівництво для інституційних Кодексів дотримання етики в галузі вищої освіти. Влітку 2022 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію щодо боротьби з шахрайством у сфері освіти. Ця Рекомендація структурована за чотирма аспектами: запобігання, кримінальне переслідування, міжнародне співробітництво та моніторинг [19]. Процеси, що відбуваються, актуалізують питання впровадження європейського досвіду та рекомендацій боротьби з недоброчесністю в освітніх закладах України.

Постановка завдання. Наше дослідження має на меті здійснити аналіз упровадження європейських рекомендацій та досвіду із забезпечення етики та академічної доброчесності в освіті та дослідницькій діяльності, представити практичні рекомендації щодо боротьби з академічною недоброчесністю в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. За Рекомендацією Комітету міністрів Ради Європи, першим кроком на шляху запобігання академічній недоброчесності є підвищення рівня обізнаності суб'єктів освітнього процесу й освітніх управлінців щодо уникнення обману в сфері освіти, поширення принципів етики, прозорості та доброчесності згідно з національним законодавством [19]. Отже, розпочнемо аналіз реалізації цієї тези з дослідження законодавчих та нормативних документів, які спрямовані на поінформованість учасників освітнього процесу з питань академічної доброчесності в закладі освіти.

В Україні робота над академічною доброчесністю розпочалась з 2001 року. Саме тоді поняття «плагіат» отримало юридичне визначення [5]. Упродовж років законодавці продовжували свою роботу щодо напрацювання нормативної бази з цього питання взагалі та освіти, зокрема.

У сучасному розумінні суть поняття «академічна доброчесність» сформульована у Законі України «Про освіту». Воно визначене як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [4]. Дотриманням академічної доброчесності слід вважати таке: оформлення посилань на використані джерела інформації, розробки, твердження, відомості; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; представлення достовірної інформації про використані методики, технології та отримані результати у дослідницькій діяльності, джерела інформації, що стали підґрунтям для здійснення розробок та сформульованих висновків; моніторинг дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти; достовірне оцінювання освітніх результатів [4].

До порушень академічної доброчесності відноситься академічний плагіат; самоплагіат; фабрикацію результатів дослідження; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; форми впливу на суб'єктів освітнього процесу (звернення з проханнями, умовляннями, вказівками, погрозами тощо) з метою реалізації ним недостовірного оцінювання освітніх результатів [4]. За ці порушення передбачена відповідальність суб'єктів освітнього процесу та закладів освіти.

Подальша законотворча діяльність щодо нормативного врегулювання означеної проблеми знайшла продовження в проєкті Національної агенції забезпечення якості освіти [9] та інших документах. Діяльність щодо імплементації норм законодавчих документів покладена на заклади освіти. Саме тому у 2018-2020 роках розпочалася практика формування Кодексів академічної доброчесності та Кодексів честі. Вони як локальні нормативні документи особливого типу виконують величезну роль в утвердженні стандартів академічної чесності [13]. Через те, що принципи академічної доброчесності для закладу освіти дещо відрізняються для різних суб'єктів академічного процесу, основні положення можуть відображатися у кількох документах закладу освіти, а саме: кодексі честі студента, етичному кодексі викладача, положенні щодо протидії плагіату та інших.

Грунтовне дослідження стану вирішення цієї проблеми було проведено у 2016 році [1].

Дослідницькі процедури передбачали огляд сайтів закладів вищої освіти з метою визначення наявності Кодексу честі студента й Етичного кодексу викладача (176 сайтів); документів, що затверджують процедури запобігання плагіату (206 сайтів); опитування представників адміністрацій (139 закладів освіти). За результатами моніторингу визначено, що заклади освіти розробляють Кодекси честі студента та Етичні кодекси викладача або їх аналоги і розміщують у відкритому доступі на своїх сайтах [1].

Отже, законодавцями чітко визначена сутність поняття «академічна доброчесність», його зміст, заходи щодо встановлення фактів порушення та види відповідальності. Заклади освіти, зважаючи на свою автономність, мають можливість розробити документи, що регулюють процес запобігання академічній недоброчесності. Стає зрозумілим, що суб'єкти освітнього процесу мають доступ до нормативної інформації з цього питання та мають можливість порівнювати свою діяльність з вимогами до неї.

Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи щодо запобігання шахрайству в освіті містить тезу про необхідність безперервного навчання з цього питання [19]. Отже, наступний етап дослідження спрямуємо на пошук способів її реалізації. У цьому контексті провідною є ідея про те, що чесність як особистісна риса не є вродженою, вона розвивається та набувається шляхом щоденної практики, навчання, виховання тощо. Тож навчання в рамках обов'язкових або додаткових лекцій, інформаційних занять, тренінгів, семінарів, майстер-класів сприяють цьому процесу [17].

Важливим питанням є результативність таких занять. Деякі дослідники стверджують, що впровадження курсів з академічної доброчесності приносить позитивні результати [18]. Інші вчені, навпаки, вказують на те, що таке навчання не корелює зі збільшенням належної академічної практики серед студентів та молодих науковців й дидактичні завдання курсів залишаються нереалізованими [18]. Сформульовані висновки дослідників призводять до пошуку додаткових способів реалізації завдання підвищення рівня академічної доброчесності.

Звернемо увагу на імпліцитне навчання. Воно відбувається незалежно від мети та обізнаності суб'єкта щодо засвоєваних знань; вимагає мінімального залучення уваги та залежить від механізмів пам'яті; результатом є

імпліцитні знання у формі абстрактних уявлень, які не можуть бути словесно описані, однак можуть бути пояснені на конкретних прикладах [21]. Вважаємо, що ця форма навчання академічній доброчесності може бути ефективною. Адже імпліцитне навчання є природним результатом активної участі суб'єктів у академічному середовищі, передбачає спостереження за поведінкою викладачів та дослідників, що, як наслідок, призводить до моделювання бажаної поведінки, яка ґрунтується на принципах академічної доброчесності.

Отже, запобігання академічній недоброчесності забезпечується навчанням суб'єктів освітнього процесу та їх безпосередньою участю в академічному середовищі, що сприяє дотриманню принципів академічної доброчесності.

Подальше дослідження спрямуємо на пошук шляхів створення академічного середовища, що сприяє дотриманню принципів академічної доброчесності за Рекомендацією та сформулюємо узагальнені рекомендації щодо їх впровадження [19]. На сьогодні в Україні існує практика розроблення силабусів із навчальних дисциплін. Єдиної форми силабусу не існує, як правило, він містить: опис навчальної дисципліни, мету та завдання, змістовні модулі та найменування тем занять, тривалість кожного заняття, завдання до самостійної роботи, час консультацій, вимоги викладача, критерії оцінки, список використаної літератури з дисципліни. За своєю «філософією» силабус є документом, що призначений для здобувача освіти та є для нього керівництвом у вивченні дисципліни. Відповідно, цей документ має містити і політику курсу щодо академічного плагіату. Саме це ще на початку вивчення навчальної дисципліни формує у здобувача освіти розуміння позиції викладача щодо академічного плагіату та наслідків за недотримання означених вимог.

Із метою визначення дієвих способів боротьби з академічним плагіатом звернемося до досліджень, що викривають їх причини. Серед основних причин дослідники визначають такі: ціннісні та моральні орієнтири, пов'язані із соціально-економічними суперечками в суспільстві [3]; стагнація науки та зниження ініціативи студентів у науково-дослідних роботах; негативний вплив на виховні аспекти та мотивацію студентів; девальвація цінностей інтелектуальної власності [7]; відсутність реального покарання за плагіат [14] та інші.

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій, застосування елементів штучного інтелекту в освіті дозволили суттєво «модернізувати» засоби здійснення шахрайства в освіті. Застосовуються такі практики, що є дійсно «інноваційними» способами обману. Зокрема, студенти широко використовують мобільні телефони та інші пристрої для несанкціонованого отримання інформації, створюючи нові проблеми для сучасних педагогів. Суттєве занепокоєння освітянської спільноти викликає ChatGPT. Це чат-бот зі штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI. Серед його функцій: написання коду, створення текстів, можливості перекладу, отримання точних відповідей та використання контексту діалогу для відповідей. У своїх дослідженнях Dan Gillmor використав ChatGPT у студентському завданні і виявив, що згенерований ним текст відповідає тому, що міг би створити хороший студент, і висловив думку, що перед академічними колами стоять певні дуже серйозні проблеми [22].

Заслуговує на увагу дослідження, що спирається на теорію мотивації Д. Мак-Грегора, згідно з якою виокремлюється два підходи до вирішення проблеми академічної нечесності студентів – «теорію Х» і «теорію Y» [6]. Відповідно до «теорії Х», «середній» студент не бажає працювати, ухиляється від виконання навчальної діяльності, уникає обов'язків та спрощує отримані завдання. Саме тому діяльність студентів має бути під пильним наглядом викладачів, для чого слід посилювати систему контролю та покарань. Тобто, тільки покарання є ефективним способом боротьби з академічною недоброчесністю. Відповідно до «теорії Y», «середній» студент має внутрішню мотивацію до навчання, у сприятливих умовах він не уникає відповідальності, а сам прагне до неї. Прояви недоброчесності можуть бути викликані недостатньою якістю управління навчально-пізнавальною діяльністю або пов'язані із виникненням невдач і розчаруваннями в процесі розв'язання цих завдань. Отже, викладач є відповідальним за створення сприятливих умов для самореалізації здобувача у навчанні [6]. Узагальнюючи ці підходи, зауважимо, що положення першої теорії відповідають традиційній освітній парадигмі й авторитарному підходу до навчання. Друга теорія відповідає гуманістичній, особистісно-орієнтованій парадигмі, тобто спрямована на заохочення особистої ініціативи здобувачів освіти, підвищення їх самостійності й самоконтролю в

навчанні. Сконцентруємо подальше дослідження на впровадженні ідей саме другої теорії, як можливого дієвого способу подолання академічної недоброчесності.

Навчальні завдання є важливою складовою освітнього процесу. Отже, слід формулювати завдання в такий спосіб, аби їх не можна було б «сплагіатити» (аналітичне, а не відтворювальне формулювання завдань, нестандартні та творчі завдання). Творчі завдання передбачають застосування студентом сформованих знань та умінь у новій ситуації, їх комбінацію та перетворення, побудову на їх основі нового способу вирішення, бачення нової проблеми у традиційній ситуації тощо. Тут є важливим напруження думки, збудження розумової діяльності [8].

Для розробки таких завдань доцільно використовувати положення про ієрархію розумових процесів, розроблене Б. Блумом [16]. Автором визначено, що цілі навчання гуртуються на ієрархії розумових процесів, а саме: оцінка (evaluation), синтез (synthesis), аналіз (analysis), застосування (application), запам'ятовування (remembering) та розуміння (understanding) [16]. Якщо слідувати цій таксономії, то знання здобувачів освіти – це лише перший, найпростіший рівень класифікації. Далі йдуть ще п'ять рівнів - цілей або результатів навчання, причому перші три – знання, розуміння, застосування – цілі нижчого порядку (мислення низького рівня). Наступні три – аналіз, синтез, оцінювання – вищого порядку (мислення високого рівня). Отже, завдання для студентів, що передбачають аналіз, синтез та застосування можна вважати творчими.

Сформулювати та представити такі завдання можна у різних формах. Із практики професійної діяльності зазначимо такі: підготуйте есе за темою... або запропонуйте свою тему; створіть візуальний образ (схему, інтелект-карту), який (яка) унаочнює.....; підготуйте коротку доповідь щодо.....; розробіть структуру, що є сприятливим для здобувачів освіти і забезпечує досягнення визначених результатів навчання та інші.

В окремих дослідженнях серед причин, через які студенти вдаються до плагіату, визначені такі: недостатнє пояснення викладачем того, як потрібно виконувати роботу; відсутність чітких і зрозумілих критеріїв оцінювання письмових робіт; нецікава тема; брак часу; відсутність ретельної перевірки робіт, відсутність суворого покарання

за плагіат і списування [3]. У зв'язку з цим, вважаємо, що будуть доречними такі рекомендації: слід формулювати чіткі вимоги до виконання завдань (обсяг, правила оформлення, кількість досліджених джерел та ін.). Вимоги мають бути представлені в методичних матеріалах для студентів. Під час виконання роботи здобувачі освіти мають бути ознайомлені з окремими настановами та рекомендаціями, що цілком можливо здійснити перевіряючи черновий варіант роботи.

Однією з умов, що ефективно впливає на розвиток академічної доброчесності суб'єктів освітнього середовища, є формування компетенцій створювати академічні наукові тексти. Зазначену тезу підтверджено позитивною практикою впровадження в закладах освіти курсу «Академічне письмо», метою якого є ознайомлення слухачів із кращими та небажаними прийомами створення текстів, надання їм можливості практики виконання певних завдань, визначення напрямів за якими вони зможуть самовдосконалюватися після завершення курсу [11].

Отже, дієвими механізмами запобігання недоброчесності в навчанні є створення академічного середовища, що сприяє дотриманню принципів доброчесності. Основою такого середовища є чітко визначені політики щодо дотримання академічної доброчесності під час вивчення навчальних дисциплін; творчі, практично орієнтовані завдання, що розкривають моделі майбутньої професійної діяльності фахівця; сформульовані кількісні та якісні критерії оцінювання завдань; ефективна взаємодія здобувачів освіти з викладачем.

Подальше дослідження спрямуємо на можливості застосування моніторингу як дієвого способу боротьби із шахрайством в освіті та контролю над діяльністю надавачів шахрайських послуг [19]. Отже, «...моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей» [4, с.10]. При цьому моніторинг може бути внутрішній та зовнішній. Внутрішній моніторинг проводиться закладами освіти

(іншими суб'єктами освітньої діяльності). Зовнішній моніторинг можуть здійснювати будь-які органи, підприємства, установи, організації та юридичні особи, що можуть незалежно оцінити якість освіти та відповідної діяльності. Участь закладів освіти (інших суб'єктів освітньої діяльності) та учасників освітнього процесу в зовнішньому моніторингу є добровільною, крім випадків, установлених законодавством.

Визначимо суть реалізації основних функцій моніторингу щодо забезпечення академічної доброчесності: інформування – дає можливість з'ясувати результативність освітнього процесу, отримати відомості про причини проявів академічної недоброчесності, забезпечити зворотний зв'язок; пошуково-дослідницька – передбачає участь у моніторингу різних суб'єктів освітнього процесу (викладачів та здобувачів освіти), що впливає достовірність отриманих результатів; формувальна – впровадження моніторингу щодо академічної недоброчесності сприяє більш ефективному здійсненню процесу формування особистості (спираючись на результати моніторингової оцінки, можна підібрати методи і прийоми індивідуального впливу на здобувачів освіти, завдяки чому проблемні аспекти будуть знаходитися в зоні уваги викладачів); корекційна – тісно пов'язана з формувальною функцією (спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення і фіксацію непрогнозованих результатів реалізації освітньої діяльності, що допоможе усунути негативне спрямування здобувачів освіти щодо академічної недоброчесності та планів залучення надавачів шахрайських освітніх послуг); системоутворююча – вимоги науковості будь-якого моніторингу передбачає перш за все його організацію та проведення на основі системного підходу. Отже, моніторинг є потужним засобом боротьби з проявами академічної недоброчесності.

Співдружність освітян формується через активне міжнародне співробітництво та інтеграційні процеси в навчальній та дослідницькій діяльності [2]. Вона сприяє процесам входження в європейський освітній простір, забезпечує ознайомлення з ефективними освітніми практиками, зокрема, щодо освітньої доброчесності. Заклади освіти України активно залучені до участі в міжнародних проєктах щодо дотримання академічної доброчесності. Першим із них

зазначимо проєкт Сприяння академічній доброчесності в Україні, що реалізується за підтримки Американської Ради з міжнародної освіти та Посольства США в Україні [20]. За програмою проєкту реалізована просвітницька кампанія, впроваджено практичний курс, здійснено поширення міжнародних практик в українських закладах освіти та проведена робота над нормативною базою з питань академічної доброчесності.

У 2016-2019 роках впроваджено проєкт «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ та проєкт «Сприяння академічній доброчесності в Україні» (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) [10, 15]. Вони реалізувалися Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Посольства США в Україні (відділами преси, освіти та культури), Міністерством освіти і науки України та Національною агенцією із забезпечення якості вищої освіти. Метою проєкту було об'єднання професійної спільноти освітян для обміну досвідом та співпраці задля інституціоналізації принципів академічної доброчесності в системі середньої та вищої освіти України. Зазначимо, що попри завершення активної роботи в рамках цих проєктів, їх офіційні сайти продовжують працювати та залишаються потужним джерелом інформації щодо дотримання академічної доброчесної та практики боротьби з недоброчесністю.

Служба освітнього омбудсмена України спільно з проєктом USAID «Взаємодія» розробили безкоштовну програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти «Рівні можливості в освіті: через прикладні інструменти до запобігання корупції» [20]. Метою реалізації проєкту є формування нетерпимості та негативного ставлення до корупції, ознайомлення з правами учасників освітнього процесу і способами їх захисту, формування особистих навичок здійснення освітньої діяльності на принципах академічної доброчесності.

Отже, результати аналізу міжнародної співпраці закладів освіти щодо боротьби з недоброчесністю дозволили визначити їх системність. Співпраця з цього питання охоплює заклади освіти різних рівнів, до них долучаються управлінські кадри, педагогічні (науково-педагогічні працівники) та здобувачі освіти. Завершення активної фази реалізації проєктів, як правило, не передбачає зникнення

з інформаційного простору фахових нарабок, а переводить їх діяльність в іншу (статичну) площину. Отже, робота з впровадження та реалізації заходів популяризації академічної доброчесності в закладах освіти України продовжується.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті представлено дослідження питання впровадження європейського досвіду та рекомендацій щодо боротьби з недоброчесністю в освітній та дослідницькій діяльності. На підставі результатів аналізу змісту джерел наукової інформації та нормативних документів нами визначені основні напрями боротьби з цим явищем, а саме: запобігання проявам, кримінальне переслідування порушників, міжнародне співробітництво та моніторинг. У роботі розроблені та представлені рекомендації щодо підвищення обізнаності суб'єктів освітнього процесу з питань академічної доброчесності; впровадження форм навчання та засобів створення

академічного середовища, що сприяють дотриманню принципів академічної доброчесності; схарактеризовані особливості реалізації міжнародної співпраці щодо боротьби з недоброчесністю в освітній та дослідницькій діяльності.

Зазначимо, що здійснене дослідження має декілька важливих застережень. Ми здійснювали аналіз особливостей застосування досвіду боротьби з академічною недоброчесністю, спираючись на практику такої діяльності у закладах вищої освіти. Хоча вважаємо, що наші висновки можуть бути цінними і для закладів освіти різних рівнів. Однак зауважимо, що цілі, методи та засоби боротьби щодо подолання академічної недоброчесності різняться для закладів різних рівнів та суб'єктів освітнього процесу. Зокрема залишається без відповіді питання щодо того, чи не є визначені нами напрямки лише формальною стороною боротьби із шахрайством в освіті. Саме в цьому вбачаємо перспективи подальших досліджень цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України / М-во освіти і науки України, Ін-т освітньої аналітики. – Київ, 2016.

2. Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи / Т. Антонюк // Наукові записки. Серія : Історичні науки. – 2013. – С. 149-155.

3. Варавя І. Причини існування академічної недоброчесності студентства в сучасному освітньо-науковому просторі та шляхи її подолання / І. Варавя // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – Вип 33, т. 1. – С. 273–278.

4. Про освіту : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення 28.05.2023р.).

5. Про авторське право і суміжні права : Закон України (втратив чинність 01.01.2023 р.). – Режим доступу : <http://surl.li/fcmio>. (дата звернення 10. 08. 2022).

6. Гречкина Л. Ю. Академическая недобросовестность как псевдоадаптивное поведение студентов вуза / Л. Ю. Гречкина // Вестник Бурятского государственного университета. Серия «Образование. Личность. Общество». – 2019. – № 1. – С. 27–35.

7. Єфремов С. В. Аналіз основних стратегій викорінення проявів несумлінності в освіті та науці / С. В. Єфремов // Академічна доброчесність: виклики сучасності : зб. наук. есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян. – Варшава, 2020. – С. 56–59.

8. Копняк К. В. Творчі завдання у процесі вивчення комп'ютерних дисциплін як засіб розвитку творчих якостей студентів економічних спеціальностей / К. В. Копняк, О. М. Кузьміна, Л. М. Захарченко // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2011. – № 3. – С. 229–233.

9. Про академічну доброчесність : проект Закону України. – Режим доступу : <http://surl.li/qkbbq> (дата звернення 10.08.2022).

10. Проєкт в університетах – SAIUP. – Режим доступу : <http://surl.li/fcmip>. (дата звернення 15.08.2022).

11. Ревуцька С. К. Академічне письмо : навч. посібник / С. К. Ревуцька, В. М. Зінченко ; Донецьк. нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Тугана Барановського. – Кривий Ріг, 2019.

12. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. – Режим доступу : <http://surl.li/mphq>. (дата звернення 15.08.2022).

13. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – Київ : Таксон, 2016.

14. Штефан А. Причини вчинення плагіату та шляхи його попередження / А. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2017. – № 4. – С. 24–30.

15. Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ. – Access mode : <http://surl.li/fcmji>. (Last accesses 10 August 2022).

16. Bloom B. Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Book I: Cognitive Domain / B. Bloom. – New York: David Mckay, 1956.

17. Dwojak-Matras. Uczenie rzetelności naukowej jako dążenie do utopii / Dwojak-Matras,

K. Kalinowska, A. Koterwas // Strategie rozwoju kultury rzetelności naukowej na uniwersytetach. utopia a edukacja. T. IV. – 2020. – S. 245–261.

18. Por V. Gotschalk, Promoting academic integrity at a Midwestern University: Critical review and current challenges / V. Por, P. Gynnild // International Journal for Educational Integrity. – 2008. – no 4(2). – Pp. 52.

19. Recommendation CM/Rec. 18of the Committee of Ministers to member States on countering education fraud. – Access mode : <http://surl.li/fcmju>. (Last accesses 07 August 2022).

20. USAID. – Access mode : <https://www.usaid.gov/uk/ukraine>. (Last accesses 05 August 2022).

21. Seger C. A. Implicit learning / C. A. Seger // Psychological Bulletin. – 1994. – Vol. 115, no. 2. – Pp. 163–196.

References:

1. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy & Instytut osvitnoi analityky 2016, *Analitichna dovidka za rezultatamy doslidzhennia praktyk akademichnoi dobrochesnosti u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Analytical report on the results of studying academic integrity practices in higher educational institutions of Ukraine]*, Kyiv.

2. Antoniuk, T 2013, ‘Mizhnarodne spivrobotnytstvo ta intehtatsiia u haluzi osvity yak vazhlyvyi faktor konkurentospromozhnosti ukrainskoi osvitnoi systemy’ [*International cooperation and integration in education as an important factor in the competitiveness of the Ukrainian educational system*], *Naukovi zapysky. Seriiia «Istorychni nauky»*, Pp. 149-155.

3. Varava, I 2020, ‘Prychyny isnuvannia akademichnoi nedobrochesnosti studentstva v suchasnomu osvitno-naukovomu prostori ta shliakhy yii podolannia’ [*Reasons for the existence of academic student dishonesty in the modern educational and scientific space and ways to overcome it*], *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, iss 33, vol. 1, Pp. 273-278.

4. Verkhovna rada Ukrainy 2017, *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [On education: Law of Ukraine]*, viewed 28 May 2023 <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>>.

5. Verkhovna rada Ukrainy 2001, *Zakon Ukrainy «Pro avtorske pravo i sumizhni prava» [On Copyright and Related Rights : Law of Ukraine]*, viewed 10 August 2022<<http://surl.li/fcmio>>.

6. Hrechkyna, LYu 2019, ‘Akademycheskaia nedobrosovestnost kak psevdoadaptivnoe povedenye studentov vuza’ [*Academic dishonesty as a pseudo-adaptive behaviour of university students*], *Vestnyk Buriatskoho hosudarstvennogo unyversyteta. Seriya «Obrazovanye. Lychnost. Obshchestvo»*, no 1, Pp. 27-35.

7. Iefremov, SV 2020, ‘Analiz osnovnykh stratehii vykorinennia proiaviv nesumlinnosti v osviti ta

nautsi’ [*Analysis of the main strategies for eradicating dishonesty in education and science*], *Akademichna dobrochesnist: vyklyky suchasnosti*, Pp. 56-59.

8. Kopniak, KV, Kuzmina, OM & Zakharchenko, LM 2011, ‘Tvorchi zavdannia u protsesi vyvchennia kompiuternykh dystsyplin yak zasib rozvytku tvorchykh yakosteiv studentiv ekonomichnykh spetsialnostei’ [*Creative tasks in the process of studying computer disciplines as a means of developing creative qualities of students in economic specialities*], *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, no 3, Pp. 229-233.

9. Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti osvity Ukrainy 2022, *Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro akademichnu dobrochesnist» [On academic integrity]*, viewed 11 August 2022<<http://surl.li/qkbq>>.

10. Proiekt v unyversytetakh – SAIUP [*Project in universities*] 2022, viewed 15 August 2022 . <<http://surl.li/fcmip>>.

11. Revutska, SK & Zinchenko, VM 2019, *Akademichne pysmo [Academic writing]*, Donetskyi natsionalnyi unyversytet ekonomiky i torhivli imeni Mykhaila Tuhan_Baranovskoho, Kryvyi Rih.

12. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v ukraini na 2021–2031 roky [*Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031*] n.d., viewed 15 August 2022 <<http://surl.li/mphq>>.

13. Finikova, TV & Artiukhova, Ale (Eds.) 2016, *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku unyversytetu [Academic honesty as a basis for sustainable development of the university]*, Takson, Kyiv.

14. Shtefan, A 2017, ‘Prychyny vchynennia plahiatu ta shliakhy yoho poperedzhennia’ [*Causes of plagiarism and ways to prevent it*], *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, no 4, Pp. 24-30.

15. Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ 2022, viewed 10 August 2022 <<http://surl.li/fcmjj>>.

16. Bloom, B 1956, *Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Book I: Cognitive Domain*, David Mckay, New York.

17. Dwojak-Matras, Kalinowska, KA. & Koterwas A. 2020, ‘Uczenie rzetelności naukowej jako dążenie do utopii’, *Strategie rozwoju kultury rzetelności naukowej na uniwersytetach. utopia a edukacja*, Vol. IV, Pp. 245-261.

18. Por, V & Gynnild, P 2008, ‘Gotschalk, Promoting academic integrity at a Midwestern University: Critical review and current challenges’ *International Journal for Educational Integrity*, no 4(2), Pp. 52.

19. Recommendation CM/Rec. 18of the Committee of Ministers to member States on countering education fraud 2022, viewed 07 August 2022<<http://surl.li/fcmju>>.

20. USAID 2022, viewed 05 August 2022<<https://www.usaid.gov/uk/ukraine>>.

21. Seger, CA 1994, ‘Implicit learning’, *Psychological Bulletin*, Vol. 115, no. 2, Pp. 163-196.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2022 р.